

(Publisert som kronikk i nettpublikasjonen Farmann Newsletter 1. april 2005; <http://www.farmann.no/forsvaret.html>).

OGS/- 19.03.05.

Hva skal vi med Forsvaret?

”Si vis pacem, para bellum”

(Latinsk ordtak: Hvis du ønsker fred, så vær forberedt på krig)

Spørsmålet er ikke nytt. Et forvarsel meldte seg allerede med Harald Hårfagres rikssamling år 872 eller deromkring – en hendelse som førte til at fem tusen av våre beste ungdommer – militærnektene og skatteflyktninger - forlot Furet Værbitt for å skape seg et nytt liv i frihet på øyene vest i havet. Og spørsmålet ble for alvor aktuelt da Haralds yngste sønn Håkon med tilnavnet den Gode opprettet *leidangen* – vår første systematiske vernepliktsordning. Siden dengang – i over tusen år, gjennom skiftende politiske konjunkturer inkludert unioner og forfallstider - har *Forsvaret*, som idé, som konsept og i varierende grad som effektiv realitet, vært en del av vår nasjonale utrustning.

Hva vi skal med Forsvaret? Spørsmålet er ikke nytt, svaret heller ikke. Fra de tidligste tider og frem til idag har Forsvarets oppgave vært å sikre Fedrelandet, dets innbyggere og dets territoriale integritet mot ytre fiendtlige inntrengere. Det er denne oppgaven som har gitt moralsk berettigelse og substans til prinsippet om almen, tvungen verneplikt. Det er denne oppgaven som har muliggjort en bred demokratisk oppslutning om et prinsipp som, vurdert under en annen synsvinkel, kan fremstå som en etterlevning fra en barbarisk og despotisk fortid. Verneplikt-instituttet kan saktens diskuteres såvel ut i fra moralsk/filosofiske betraktninger som ut i fra praktiske hensyn og spørsmålet om hensiktsmessighet. Men om Forsvarets *oppgave* har det inntil vår tid knapt hersket tvil eller dissens: Å sikre land, folk og territorium mot ytre fiender er en primæroppgave for enhver statsdannelse.

Ikke desto mindre har vi i de senere år fått ansatsen til en sikkerhetspolitisk debatt som til syvende og sist koker ned til det trivielle, men grunnleggende spørsmålet *”Hva skal vi med Forsvaret?”*

Det er et spørsmål som har meldt seg dels på bakgrunn av Norges endrede rolle på den internasjonale arena, dels i forbindelse med noe som kalles det ”nye sikkerhetspolitiske konsept”.

Hva førstnevnte forhold angår, blir det undertiden – stundom lett ironisk – konstatert at Norge er kommet i vane med å boltre seg på den globale arenaen som storeksporthjørne av fred og forsoning, og som forbilde for andre nasjoner i alt som er godt og riktig. Vi har gitt oss selv status som ”humanitær stormakt”, med særoppdrag som helst skal utspilles under fjerne himmelstrøk. Vi forteller hverandre til stadighet at ”*det er typisk norsk å være god*”, og man kan stundom få inntrykk av at dette ”godhetsregimet”, som det kalles i media, er blitt en styrende faktor i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. I en slik sammenheng blir Forsvarets rolle å utøve de relevante støttefunksjoner.

Det andre forholdet – det ”nye sikkerhetspolitiske konsept” – er basert på den oppfatning (som dels også er et faktum) at dagens sikkerhetspolitiske rammebetingelser – og dermed også *utfordringer* - er radikalt annerledes enn de var for en mannsalder siden. Avviklingen av den ”kalde krigen”, fremveksten av internasjonal terrorisme og av nye regionale konflikter, er sentrale stikkord i så måte. Det er blitt trendy å hevde at globaliseringen har skyllet inn over oss med en kraft som har tvunget oss til drastisk å revurdere våre sikkerhetspolitiske interesser og de tilhørende handlingsrom. Mens Forsvarets fremste oppgave tidligere har vært å sikre landets territoriale integritet, hevdes det med stadig større styrke at den høyest prioriterte oppgaven idag og for fremtiden må være å bidra til å trygge den internasjonale rettsorden. For dette formål behøver vi ikke – og makter vi heller ikke å opprettholde – et *invasjonsforsvar*. Fremtidens norske forsvar vil i stedet (hevdes det) være et *nisjeforsvar*, med særlig spisskompetanse for raskt å kunne settes inn i FN- eller NATO-ledede fredsskapende operasjoner.

I sitt nyttårsforedrag med titelen ”Fra snuoperasjon til transformasjon” i Oslo Militære Samfund i 2004 annonserte forsvarsminister Kristin Krohn Devold at endringene i de internasjonale rammebetingelser medfører at Forsvaret må omstille seg til endrede oppgaver. Transformasjon handler om ”nye måter å tenke på, nye måter å handle på”. Forsvaret må være ”leveringsdyktig, lærende, levende og ledende”. Vi må kvitte oss med mental bagasje fra gårtdagens truselbilde. Norges interesseområde strekker seg fra Grense-Jakobselv til gatene i Kabul ...

Andre har snakket om at vi er i ferd med å gjennomgå et sikkerhets- og militærpolitisk ”paradigmeskifte”, - et ord som er ment å beskrive store og epokegjørende endringer i vår forståelse av omverdenen.

Og som et eksempel på hvilket gjennomslag det ”nye sikkerhetspolitiske konsept” har fått, kan nevnes at lederen for Stortingets forsvarskomiteé, Marit Nybakk (Ap) 8. desember 2003 uttalte til NRK at *”den største truselen mot norsk sikkerhet idag er folk som mener at vi fortsatt skal ha et invasjonforsvar som er basert på at det kommer en fiende rullende gjennom Sverige i panservogner. – Det er ikke det som er virkeligheten. Vi forsvarspolitikere skal verne om norske borgeres sikkerhet, vi skal verne om norske interesser og vi skal verne om disse enten de er hjemme i Norge eller i utlandet”*. Sterke ord, som målbærer et globalisert sikkerhetspolitisk konsept, som bryter med tradisjonelle forestillinger?

Å avvise blankt det ”nye sikkerhetspolitiske konsept” er bakstrevsk og lite konstruktivt: Vi lever ikke i et globalt vakuum. Vi må ta inn over oss som et faktum at endrede internasjonale rammebetingelser og utfordringer kan kreve forsvarspolitisk nytenkning med tilhørende omprioriteringer og omstillinger. Det er imidlertid maktpåliggende at så skjer uten at vi derved gir hevdvunne prinsipper og grunnleggende oppgaver på båten. Faren er imidlertid tilstede for at det er nettopp det som er i ferd med å skje.

I en tankevekkende artikkel i Klassekampen 17. mars 2005 tegner pensjonert generalmajor Torkel Hovland et alarmerende bilde av de omfattende endringer som Forsvaret har gjennomgått i løpet av de siste få år. Vår tradisjonelle innretning av Forsvaret mot ivaretagelse av interesser og sikkerhet på den hjemlige arena er blitt forlatt til fordel for organisering av styrker for deltagelse i globale, USA-ledede, høyteknologiske operasjoner. Kostnadene ved slik innsats har avdekket et sprik mellom mål og midler som er i ferd med å mane frem et ”systemkollaps-spøkelse”. I stedet for omstilling har man fått en gjennomgripende nedbygging, som i verste fall kan vise seg å være irreversibel. Vår hær – skriver Hovland - er i ferd med å bli så ufattelig liten og ineffektiv at det nye strategiske konsept, nettopp utgitt av Forsvaret under overskriften ”Styrke og relevans”, bare kan karakteriseres som et folkebedrag. Det kompetansetap som nå finner sted, og den ødeleggelse av materiell og installasjoner man foretar, vil om litt gjøre det umulig å bygge opp større norske hærstyrker på rimelig kort tid.

I samme avis et par dager senere følger en annen pensjonert offiser, flaggkommandør Jacob Børresen, opp med et kraftig varsko. I en artikkel under overskriften ”Forsvaret på feile fronter” påpeker Børresen (som nå er seniorrådgiver i Europaprogrammet) at ”det i økende grad stilles berettigede spørsmål om det norske forsvarrets evne til å ivareta norske interesser og norsk sikkerhet her hjemme”.

Også høyere offiserer i aktiv tjeneste, som Generalinspektøren for Hæren, Lars Sølberg, har uttalt seg i advarende vendinger, spesielt om misforholdet mellom ambisjonene om å levere internasjonalt og den vedvarende underfinansiering. (Rimelig nok i forsiktige ordelag, men budskapet synes klart nok: Kapasiteten i Hæren er sprengt av alle utenlandsoppdragene).

At generaler og andre offiserer er misfornøyde med størrelsen på bevilgningene, er et velkjent fenomen. Men den situasjonen som Forsvaret nå befinner seg i, gjelder forhold som ikke bør avfeies så enkelt. Hovedproblemet er ikke bevilgninger, men hvilket forsvarspolitisk *veivalg* vi har tatt – eller vil måtte ta. I så måte har *Fjellvettregel nr. 8* (”Vend i tide, det er ingen skam å snu”) fortsatt gyldighet.

Å kritisere forsvarsminister og forsvarssjef for de urovekkende disposisjoner som foretas, er lettvindt – selv om det også er riktig og nødvendig. Hovedansvaret for at vi også i fremtiden får det forsvar som vi behøver – et forsvar som, uansett hvilke oppgaver det ellers måtte bli tildelt, kan ivareta sine basisoppgaver – ligger imidlertid i Stortinget. Men hvilke valg Stortinget måtte foreta, vil til syvende og sist være et uttrykk for hva *vi* – landets borgere og velgere – måtte ønske. Derfor er det viktig med en mest mulig åpen og demokratisk debatt omkring disse spørsmål, som jo gjelder Fedrelandets vitale interesser. Enkelte innsiktsfulle og engasjerte sivilister og pensjonerte offiserer har stått frem og gitt prisverdige bidrag til en slik debatt, ved å peke på konsekvensene av den nåværende forsvarspolitiske kurs, og tilkjennegi advarende synspunkter i så måte. Det er å håpe at de blir hørt, og at den videre debatt kan føre til at en bevisst prioritering av Forsvarets basisoppgaver blir satt på den sikkerhetspolitiske dagsorden, - også på det bevilgnings- og budsjettmessige plan.

Denne debatten er for viktig til at den bør avspores, legges under lokk eller ties i hjel.